

PODROČJE ETNOLOŠKEGA RAZISKOVANJA JE GIBLJIVO

SLAVKO KREMENŠEK

Oddelek za etnologijo
Filozofske fakultete
Univerze v Ljubljani
61000 Ljubljana
Aškerčeva 12

UDK 39: 001.5
Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
Priljeno: 11. 06. 1990.
Odobreno: 15. 07.-1990.

Pri tolmačenju razvojnih procesov v slovenski etnologiji smo se pridružili delitvi na t. i. razsvetljensko in t. i. romantično smer v razvoju etnologije, izraženo pri več avtorjih, ki so obravnavali zgodovino stroke v svojih nacionalnih ali splošnih evropskih okvirih. Etnologijo označujemo kot vedo o načinu življenja in ljudski kulturi.

Težko bi bilo vse, kar je povezano s pojmom etnologija, dati na eno samo kopito. To kljub etimološki nedvoumnosti pojma. Dejstvo namreč je, da so bili v etnologiji oziroma njenih soznačnicah v različnih dobah v veljavi različni poudarki. Pri tolmačenju razvojnih procesov v slovenski etnologiji smo se pridružili delitvi na t. i. razsvetljensko in t. i. romantično smer v razvoju etnologije, izraženo pri več avtorjih, ki so obravnavali zgodovino stroke v svojih nacionalnih ali splošnih evropskih okvirih. Razlik v poudarkih je pri omenjenih dveh smereh več. Sodimo pa, da sta poglobljena poudarka na človeku, na nosilcih kulturnih sestavin, na producentih in konsumentih na eni strani in na kulturnih sestavinah na drugi. Pri romantični usmeritvi so v ospredju kulturne sestavine in pri razsvetljenski njihovi nosilci. Tako bi prvo koncepcijo morda lahko poimenovali kulturološka in drugo antropološka smer v etnologiji. V zgodovini etnologije sta bili, kot rečeno, obe dve smeri uveljavljeni in imata zato v njej domovinsko pravico. Resda so razlike v uveljavljenosti po posameznih obdobjih in verjetno tudi v raznih kulturnih okoljih. Konkretna raziskava na slovenskem gradivu iz sredine 19. stoletja je pokazala, da sta se obe omenjeni smeri, ki sta si v marsičem nasprotujoči, medsebojno pogosto prepletali. Pa vendar: razpoznavani sta, izhajata iz bolj ali manj različnih družebnih korenin in družbenih potreb. Na Slovenskem na primer smo v zadnji dveh, treh desetlet-

jih čutili potrebo po temeljitejši reafirmaciji antropološke smeri, ki je v slovenski etnološki raziskovalni praksi 20. stoletja dotlej skorajda ni bilo čutiti. Drugačen je bil položaj v prejšnjem stoletju, čeprav je bila tedanja profesionalizacija slovenske etnologije, kakršna je bila in kolikor jo je bilo, povezana s slovansko filologijo, torej z eno od kulturoloških disciplin.

Omenjene težnje v slovenski etnologiji zadnjih desetletij so vzbujale pomisleke pri raziskovalcih kulturnih sestavin. Pojavljale so se celo priostrene razprave, ki so dobile prizvok razhajanja med etnologi in folkloristi. Zdi se, da je bilo to poimenovanje za razločevanje med antropološko in kulturuloško smerjo kar ustrezno. Zanimanje za ljudsko kulturo je v etimološkem in siceršnjem smislu mogoče tako rekoč brez ostankov povezati s folkloro in folkloristiko. Odprto pa ostaja vprašanje, ali je potemtakem tudi etnologijo mogoče omejiti le na problematiko, ki jo določa antropološki vidik. Slovenski etnologi se v omenjenih razpravah preučevanju ljudske kulture, se pravi folklore, nismo odrekli. *Etnologijo označujemo kot vedo o načinu življenja in ljudski kulturi.*

Razlike pa obstajajo tudi v pojmovanju ljudske kulture. Raziskovalci ljudske glasbe štejejo ljudsko kulturo za časovno nevezano, pretežno spontano stvaritev, ki se razvija po lastnih zakonitostih in se ohranja največkrat v povezavi s šegami. Ljudska kultura oziroma folklor naj bi bila potemtakem vsaj potencialno značilna tudi za naš čas. Temu nasprotno je bila izražena hipoteza, da je ljudsko kulturo mogoče razumeti kot relativno samostojen kulturni ustroj podložniškega razreda v obdobju fevdalizma. Ljudskokulturni pojavi v kasnejših obdobjih so tako le prežitki preteklega kulturnega stanja. Obstaja pa tudi mnenje, da je pojem ljudska kultura zaradi svoje pomanjkljive opredeljenosti za znanstveno delo sploh neuporaben.

O pojmu način življenja obstajajo najrazličnejše predstave. Skorajda ni pojava s področja človekove dejavnosti, ki ga ne bi kdo kdaj že označil za način življenja. Medtem ko je zanimanje za ljudsko kulturo v bistvu povezano le z etnologijo, se temu nasprotno za preučevanje načina življenja vnema več disciplin. Tega jim seveda ni mogoče braniti. Sicer pa je bilo treba brezmejnost pojma *način življenja* za etnološko rabo omejiti. Tako govorimo o načinu življenja na ravni vsakdanjosti, na kratko tudi o vsakdanjiku. Ni treba posebej naglašati, da so tudi meje med vsakdanjimi in nevsakdanjimi pojavi ohlapne.

O et(h)nosu in etničnem

Poznana so stališča, ki so morda celo v večini, da so etnični pojavi nekakšna predgovina nacionalnosti. Vendar ni pravih razlogov, da bi ne mogli mimo rodov, plemen, plemenskih zvez in ljudstev tudi nacionalnosti prišteti med konkretne zgodovinske pojave, ki jih zaobjema pojem et(h)nos. S tem pa postaja seveda tudi področje pojavov z etničnimi značilnostmi v okviru ene same discipline povsem neobvladljivo. Z omenjenimi pojavi se poleg tega že zdavnaj ukvarja vrsta znanstvenih disciplin. Etnologija je lahko le ena od njih. Med njimi si išče svoje mesto, kot to velja bolj ali manj tudi za druge discipline. Gre za proces iskanja svoje identitete, za katerega bi si ne upali trditi, da bo kdaj zaključen.

Iščemo rešitve, ki so po svojem bistvu neogibno parcialne, začasne, vendar za določeno stopnjo zgodovinskega razvoja najboljše; najboljše oziroma najučinkovitejše za določen kulturni prostor. Ne kaže jim pripisovati univerzalnega značaja, čeprav so podobnosti v razvoju posameznih evropskih etnologij velike.

Položaj današnje slovenske etnologije bi iz nakaznega zornega kota lahko ocenili kot zadovoljiv. V zadnjem desetletju smo organizirali več razprav z drugimi strokami in pri tem ugotovili, da sta odprtost in sodelovanje najboljša pot za ustrezen nadaljni razvoj naše stroke. Ne ostajamo zgolj pri preučevanju ljudske kulture, vemo pa tudi, da preučevanja tega področja nikakor ne smemo zanemariti. Iz več razlogov. Vnemamo se za preučevanje različnih načinov življenja, iz praktičnih razlogov na ravni vsakdanjosti. V teoretičnem pogledu pa nam je vsakdanjost le izhodišče. Vse, ki imajo dovolj strokovne moči, da lahko s te ravni posežejo tudi globlje v razkrivanje vsakokratnih družbenih oziroma kulturnih struktur in s tem prestopajo nezakoličene strokovne meje, kaže v njihovem prizadevanju podpreti.

FLEXIBLE SPHERE OF ETHNOLOGICAL RESEARCH

Summary

We have not always defined the object of ethnological research in the same way. It is evident from the history of Slovene ethnological thought (ethnological science) that at one time an orientation which sprang up in the period of enlightenment or anthropological orientation was in the foreground, at another the culturological orientation which originated in the period of romanticism. In the recent times this differentiation between the two orientations resulted in the separation between ethnologists and folklorists. The former emphasize the research of the way of life, the latter of folk culture. We should, of course, encompass both. Yet we had to reaffirm the research of the way of life. Their professional strengths or weaknesses shall yet reveal the real scope of ambitions of ethnologists. Only the starting point is known: the way of life on the level of everyday life.